

EREMYA VE İNCİCIYAN'IN GÖZÜNDEN İSTANBUL'U HARİTALANDIRMAK

Fatma Betül İşler,

4th year student at the Department of History
Uskudar Universty
e-mail: fatmaisler00@gmail.com

Scientific adviser: **Fatma Aladağ,**

Master in History, the Department of History,
Uskudar Universty

Giriş

Teknolojinin ilerlemesiyle paralel olarak, tarih biliminin metodolojisi de evrilmiştir. Bu evrilmeler arasında dijital haritalama, tarihsel araştırmalarda merkezi bir rol üstlenmiştir. Bu yöntem, tarihi yapıların detaylı analizini mümkün kılarak, bu yapılar üzerine kapsamlı bilgiler sağlamaktadır. Bu bilgiler, tarih meraklıları ve akademisyenler için yeni bakış açıları sunar ve akademik yazınlarda önemli bir veri kaynağı olarak işlev görür. Geleneksel yöntemlerin yanı sıra dijital araçlar ve metodolojiler kullanarak, tarihçiler dijital beşerî bilimlerde kapsamlı büyük veri kümelerini analiz edebilir ve daha önce ulaşılması zor olan perspektifleri keşfedebilirler. Bu yenilikler, tarihi olayları ve süreçleri daha geniş bir bağlamda değerlendirmemizi sağlayarak, daha kapsamlı ve nüanslı tarih anlatıları oluşturmamıza imkân tanır. Dolayısıyla, dijital beşerî bilimlerde, tarih yazımını zenginleştirerek akademik araştırmalara yeni bir boyut kazandırmaktadır.⁸

Bu çalışmada Eremya Çelebi'nin "İstanbul Tarihi" ve P.Ğ. İnciciyan'ın "XVIII. Yüzyılda İstanbul" adlı eserleri, dijital analize tabi tutulmamış nadide metinleri incelenmektedir. Çalışma kapsamında, ArcGIS yazılımı aracılığıyla seyahatnamelerde bahsi geçen yapılar, dijital ortama aktarılmıştır.

Eremya Çelebi ve P. Ğugikos İnciciyan, eserleri aracılığıyla İstanbul'un tarihi ve kültürel mirasına değerli katkılarda bulunmuşlardır. 1637 yılında İstanbul'da doğan Eremya Çelebi, Ermeni bir şair, tarihçi, tercüman ve matbaacı olarak çok yönlü bir kültürel figürdür. Bilgi ve erdemliliği sayesinde 'Çelebi' unvanını kazanan bu şahsiyet, eserleri geniş kitlelere ulaştıkça tanınmıştır. "İstanbul Tarihi" adlı çalışması, XVII. yüzyıl İstanbul'unu derinlemesine ele almakta ve bir seyahat rehberi işlevi görmektedir.

Diğer yazar P. Ğugikos İnciciyan, 1758 İstanbul doğumlu bir Ermeni coğrafyacı ve tarihçidir. Hayatını tarih araştırmalarına adanmış olan İnciciyan, öğrenimini Venedik'teki Mikhitaryan Manastırı'nda tamamlamış ve eserleriyle

⁸ Fatma Aladağ, «Dijital Beşerî Bilimler Ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi,» *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18, (Şubat 2020):773-96.

tanınan bir bilim insanı olmuştur. "XVIII. Yüzyılda İstanbul" eseri, İstanbul'un tarihi yapılarını detaylı ve etkileyici bir dille tasvir etmekte, Eremya Çelebi'nin çalışmalarını tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

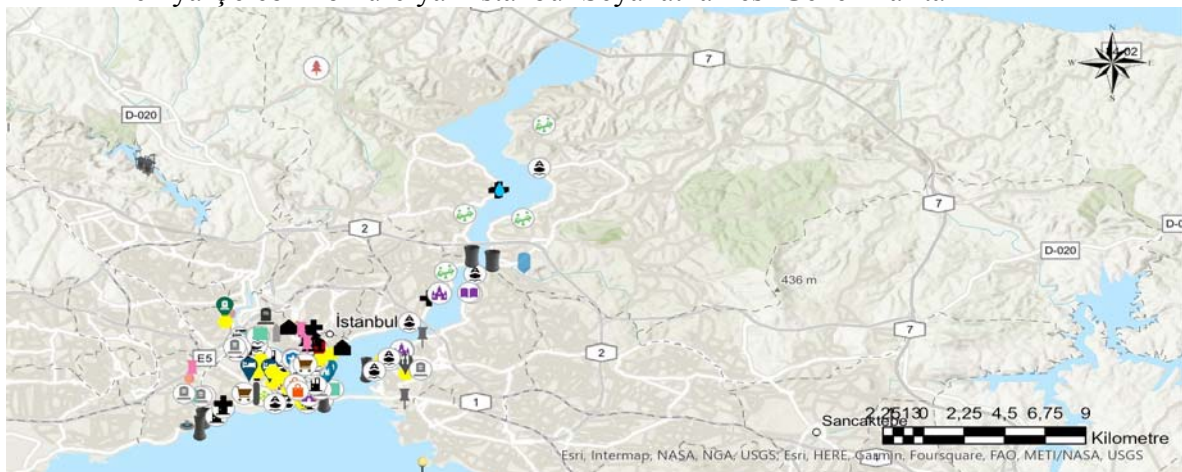
Metodoloji

Bu proje, 17. ve 18. yüzyıl İstanbul'unun tarihi yapılarını belirlemek ve şehrin kültürel dokusunu detaylandırmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu kapsamda, "İstanbul Tarihi" ve "18. Yüzyılda İstanbul" adlı eserler temel alınarak, İstanbul'un tarihi ve kültürel yapısı haritalandırılmıştır. İlk olarak yapılar biricil kaynaklardan Microsoft Excel'e aktarılarak metinler veriye dönüştürülmüştür, sonrasında ise bu verilerin koordinat bilgileri eşleştirilmiştir. Hazırlanan veri tabanı ArcGIS yazılımına entegre edilerek çeşitli yapı türlerine uygun sembollerle zenginleştirilmiş dijital haritalar oluşturulmuştur. ArcGIS, Esri (Environmental Systems Research Institute) tarafından geliştirilen, dünya genelinde coğrafi bilgi sistemleri (CBS) alanında öncü bir yazılımdır. CBS teknolojisi, coğrafi verilerin toplanması, yönetimi, analizi ve görselleştirilmesi amacıyla kullanılır. ArcGIS, farklı endüstrilerde ve kuruluşlarda geniş bir yelpazede tercih edilen çok fonksiyonlu bir platformdur. Böylece her iki eserde ele alınan yapılar, türlerine, konumlarına ve buldukları mahallelere göre sistemli bir şekilde kategorize edilmiştir. Bu makalenin sınırları kapsamında çalışmanın yalnızca belirli harita örnekleri dahil edilmiştir.

Veri Tabanı

Eremya Çelebi Kömürciyan'ın "İstanbul Tarihi" eserinde 464 veri noktası tespit edilmiş, 88 farklı yapı türü belirlenmiş ve 64 yapıya tahmini koordinatlar atfedilmiştir. Tahmini koordinatlar, eserin metin içeriği ve ilgili akademik makalelerden yararlanılarak belirlenmiştir (Harita 1).

Eremya Çelebi Kömürciyan İstanbul Seyahatnamesi Genel Harita

Harita 1: Eremya Çelebi Kömürciyan İstanbul Seyahatnamesi Genel Harita

P. Ğugikos İnciciyan'ın "XVIII. Yüzyılda İstanbul" eserinde ise 381 veri noktasına ulaşılmış, 58 yapı türü saptanmış ve 87 yapıya tahmini koordinatlar eklenmiştir (Harita 2).

P. Ğugikos İnciciyan XVIII. Yüzyılda İstanbul Seyahatnamesi Genel Harita

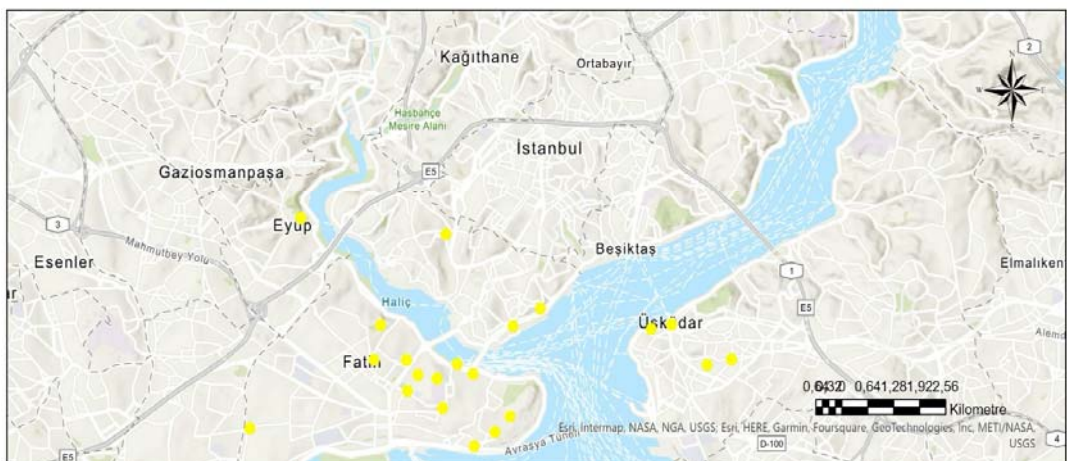

Harita 2: P. Ğugikos İnciciyan XVIII. Yüzyılda İstanbul Seyahatnamesi Genel Harita

İstanbul'un dini yapıları özellikle Müslüman ve Hıristiyan toplulukları için büyük önem taşır. Araştırmada, cami ve kiliseler özellikle İstanbul'un Fatih bölgesinde yoğunlaşmış olarak tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezi olan ve mimari açıdan zengin bölümleri bulunan Topkapı Sarayı, Eremya Çelebi'nin eserinde geniş bir şekilde ele alınmış ve bu ayrıntılar haritalandırma sürecine dahil edilmiştir (Harita 3).

Aşağıdaki Harita 3'te gösterilen sarı yuvarlak semboller camileri ifade etmektedir.

Eremya Çelebi Kömürçiyân İstanbul Seyahatnamesi Camiler

Camiler

Harita 3: Eremya Çelebi Kömürçiyân İstanbul Seyahatnamesi'nde Bulunan Camiler

Aşağıdaki Harita 4'te gösterilen siyah artı semboller kiliseleri ifade etmektedir.

Eremya Çelebi Kömürçiyân İstanbul Seyahatnamesi Kiliseler

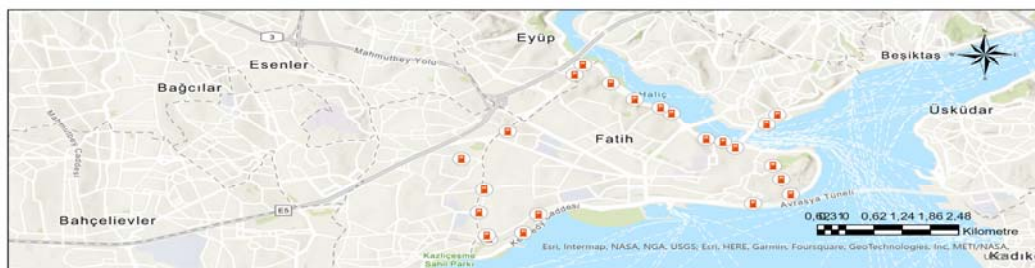

Kiliseler

Harita 4: Eremya Çelebi Kömürçiyân İstanbul Seyahatnamesi'nde Bulunan Kiliseler

İstanbul'un tarihi sur kapıları, şehrin savunma tarihine ışık tutan ve Bizans dönemine kadar uzanan kültürel miras unsurlarıdır. P. Ğugikos İnciciyan'ın eserinde, 22 sur kapısının koordinatları belirlenmiştir; bunlar arasında Ayasofya kapısı, Ahırkapı, Altınkapı ve Balıkpazarı kapısı yer almaktadır. Günümüze ulaşmayan kapılar, kayıp yapılar olarak kaydedilmiştir (Harita 5)

P. Ğugikos İnciciyan İstanbul Seyahatnamesi Kapılar

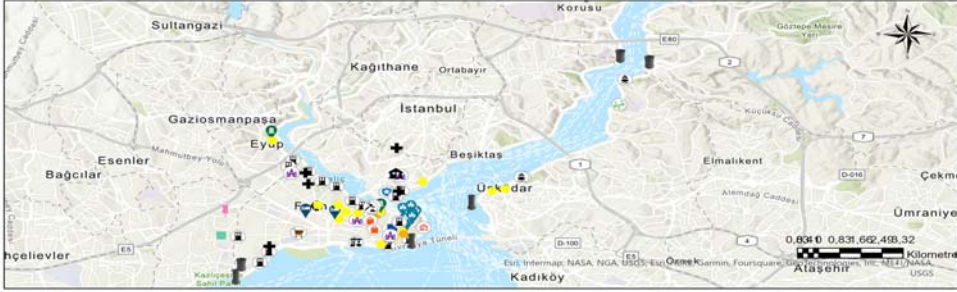

Harita 5: P. Ğugikos İnciciyan İstanbul Seyahatnamesi'nde Bulunan Tarihi Sur Kapıları

Tarih boyunca İstanbul, savunma amaçlı pek çok kule, hisar ve kale barındırmıştır. Bu yapılar, şehrin stratejik noktalarını korumak amacıyla inşa edilmiştir. P. Ğugikos İnciciyan'ın seyahatnamesinde, Yorus Kalesi, Anadoluhisarı, Rumelihisarı ve Anemas Kulesi gibi yapılar detaylandırılmıştır.

Eremya Çelebi Kömürciyan ve P. Ğugikos İnciciyan'ın eserlerinde belirtilen yapılar haritalandırıldıktan sonra, 17. ve 18. yüzyıllardaki yapıların karşılaştırılmalı kesişim haritası elde edilmiştir (Harita 6).

Eremya Çelebi Kömürciyan İstanbul Seyahatnamesi ve P. Ğugios İnciciyan İstanbul Seyahatnamesi'nde Kesişen Yapılar

Harita 6: Eremya Çelebi Kömürciyan ve P. Gugikos İnciciyan İstanbul Seyahatnamelerinde Kesişen Yapılar

Bu analiz, dönemin yapılarının hangi türlerinin en yaygın olduğunu göstermiş ve bir dönemlerin mimari ve kültürel mirası hakkında değerli bilgiler sunmuştur.

Sonuç

Bu araştırmada, Eremya Çelebi'nin "İstanbul Tarihi" ve P. Ğugikos'un «XVIII. Asırda İstanbul" başlıklı seyahatnamelerinde bahsedilen yapılar tespit edilerek mek nsal olarak görselleştirilmiştir. Bu amaçla 17. ve 18. yüzyıllara ait iki seyahat eseri incelenmiş ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak ArcGIS programı aracılığıyla haritalandırılmıştır. Bu haritalandırma, Eremya Çelebi ve P. Ğugikos İnciciyan'ın anlatılarına mek nsal bir perspektiften yaklaşma imk nı sunmaktadır. Bu sayede, dönemin İstanbul'una ait sosyal ve kültürel dinamikler, yer isimleri, yapılar ve diğer oğeler daha iyi anlaşılabilmekte; İstanbul'un sosyo-kültürel yapıları ortaya konulmaktadır. Elde edilen dijital haritalar, 17. ve 18. yüzyıl İstanbul'u üzerine yapılan çalışmalarda, dönemler arası benzerliklerin ve farklılıkların gözlemlenmesine, yeni soruştırma alanları açılmasına olanak tanınmaktadır. Özellikle tarihi ve nadir eserlerin dijital ortamda mek nsal olarak işlenmesi, kültürel mirasın

korunmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Akademik araştırmacılar ve ilgili kişiler, bu dijital haritaları kullanarak çalışmalarını daha ileri taşıyabilirler.

KAYNAKÇA

1. Aladağ, Fatma. «Dijital Beşerî Bilimler Ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi,» *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18, (Şubat 2020):773-96.
2. İnciciyan, P. Ğugikos. *XVIII. Asırda İstanbul*. Çeviren: Hrand D. Andreasyan, İstanbul: İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1956.
3. Kömürciyan, Eremya Çelebi. *İstanbul Tarihi*. Çeviren: Hrand D. Andreasyan, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, 1988.
4. Yılmazer, Ziya. «Eremya Çelebi» TDV İslam Ansiklopedisi 11, (1995): 293-294.